

CONCEPTIA DESPRE JIHAD IN ISLAMUL CLASIC SI MODERN

Prep. Pr. Dan Sandu

Pronunțarea termenului “jihad”, “război sfânt”, creează încă emoție intensă în rândul ascultătorilor, deoarece el duce inevitabil cu gândul la război în numele credinței. Expresia “Război în numele credinței”, la rândul ei, este o construcție neobișnuită deoarece, în mintea noastră, termenul “credință” este opus, contradictoriu și incompatibil cu cel de “război” și este greu să ne imaginăm o reconciliere între acestea. De aceea, în mod oficial, “război în numele credinței” se corelează involuntar și presupune fanatism.

Termenul “jihad” a fost folosit destul de des în cuvântările sale de Yasir ‘Arafat, dar și de alți lideri politici din lumea musulmană. El are de multe ori înțelesuri diferite, aparent fără legătură unele cu altele.

1. Verbul *jahada* înseamnă a lupta, a se nevoi, a se strădui, a se obosi.¹ El are o conotație mult mai pașnică decât decât *qital*, care se folosește propriu-zis pentru “a lupta.” Traducerea acestui termen prin “Războiul Sfânt” este în general tratată ca eronată și neavenită de către islamologi. În sens religios, el a fost întotdeauna acceptat cu sensul de luptă împotriva sinelui (*jihad al-nafs*), luptă împotriva relelor sau a lui Satan (*djihad al-saytan*), dar și luptă împotriva oricăror înclinații rele, precum plăcerile trecătoare ale sinelui (*jihadul cel mare*), văzut de Profet ca superior luptei propriu-zise, numite *jihadul cel mic*.²
2. Un alt sens, mai ales în perioada clasică, este acela de cucerire a necredincioșilor prin luptă și impunerea islamului. Cel mai potrivit echivalent pentru mintea europeană neobișnuită cu acest termen, este “cruciada”, respectiv luptă armată în numele unei credințe pe care cineva vrea să o impună unui grup sau persoane. În prezent, această formă de expansiune este promovată prin mijloace pașnice, prin evidențierea a ceea ce Islamul poate oferi ca voaloare; astfel, s-a ajuns la apariția unor expresii ca “jihadul limbii” (*jihad al-lisan*) sau “jihadul stiloului” (*jihad al-qalam*).
3. O altă dimensiune a *jihadului* în contemporaneitate este aceea de a avea rol educativ (*jihad al-tarbyia*), care presupune răspândirea valorilor islamului, lupta socială împotriva in justiției, corupției, decadenței și străduința pentru îmbunătățirea condiției sociale. Astfel, de exemplu, în anii ’60 președintele Burghiba al Tunisiei numea *jihad* străduința cetățenilor de a lucra pentru propășirea țării și-i scutea de la postul din luna Ramadan pentru a nu scădea producția țării, așa cum războinicii erau scutiți de post în timpul războaielor de cucerire.

În perioada clasică exista un *jihad* expansionist, potrivit căruia cine nu lupta pentru extinderea comunității musulmane, păcătuia. În acest caz era nevoie de existența unui calif legitim care să proclame *jihadul* și să-l organizeze. El avea datoria de a străbate întreg teritoriul cucerit o dată pe an pentru a întreține vie ideea de război

¹ Folosim John Wortabet and Harvey Porter, *Arabic-English, English-Arabic Standard Dictionary*, Hipocrene Books, New York, 1996(1954).

² Rudolph Peters, *Jihads in Classical and Modern Islam*, Marcus Wiener Publishers, Princeton, 1996, p. 116.

sfânt. Ideea este susținută de a anumită tradiție potrivit căreia Profetul Mohamed ar fi spus: “Cine împlinește *jihadul* este ca cel ce se roagă și postește continuu și nu se oprește din acestea până nu se întoarce.” Sau “Să vă spun cine este cel mai mare între oameni? Este bărbatul care ia frâul calului și merge la război pe calea lui Allah. Si următorul după acesta? Omul care trăiește cu câteva oi, își împlinește rugăciunea, face milostenie și-l cinstește pe Allah fără a-l asocia cu nimeni.” Mai mult chiar, potrivit unei alte tradiții, Mahomed ar fi afirmat “Aș vrea să lupt în calea lui Allah și să fiu ucis, apoi să fiu adus la viață ca să fiu ucis iar și apoi să fiu adus la viață ca iar să pot fi ucis”. Sub acest aspect, deci, *jihadul* este o datorie colectivă, stipulată prin versetul 2,212: “Războiul vă este orânduit și el vă este urât”.

Obligația de alupta include numai pe bărbații sănătoși, apți de luptă, liberi și care nu suferă de nici o boală cronică. Lupta este îndreptată în mod deosebit împotriva necredincioșilor, în baza textului coranic 8,40: “Si luptați împotriva lor, până nu mai este răsccoală și până va fi la toți credința în Dumnezeu...” și 47,4: “Si dacă întâlniți necredincioși, jos cu gâturile, până ce i-ați măcelărit și legați tare cătușele lor”. Singurul care are puterea de a ierta, înrobi, ucide sau elibera în mod arbitrar era imamul. În general, femeile erau scutite de ucidere, însă se prefera înrobirea. Se cuvine a menționa aici că femeile care nu luptă cu arma în mână nu trebuie să fie ucise. În aceeași categorie intră eremiții sau cei ce s-au retras din lume, orbii și bolnavii, bătrânii și copiii. Excepție de la regulă se face atunci când cei amenințați cu uciderea sunt în măsură să plătească taxa de supraviețuire (*jizya*).

Pe de altă parte, există și un *jihad* particular, asemănător unui vot, care poate fi luat de orice persoană ce se angajează față de sine și față de comunitate ca să lupte împotriva necredincioșilor. Acesta este aspectul îngrijorător al jihadului, respectiv de factor mobilizator împotriva tuturor celor ce au o altă credință. Din această învățătură derivă și concepția despre erou sau martir (*shahid*, cu forma plurală de *shuhada*) care moare pe câmpul de luptă și care accede direct în Paradis. Dacă cel ce ucide și cel ucis sunt musulmani, amândoi sunt sortiți paradisului, primul pentru a fi luptat în calea lui Allah, al doilea pentru a fi suferit martiriul în numele lui Allah.

Totuși, adeseori învățătura clasică despre jihad este aplicată diferit, după anumite reguli dictate de unii muftii. Aceștia au puterea de a da decrete (*fatwas*) care să interpreteze și să impună jihadul, sub anumite forme, în funcție de un anumit context care poate fi diferit de la un stat islamic la altul. Acest lucru face ca chiar unele state islamice să fie în jihad unele cu altele.

În context contemporan, ideea de *jihad* a devenit mult mai complexă și mai nuanțată, ținându-se cont de mediul soci-politic în care se manifestă. În secolul al XIX-lea, în multe state islamice a pornit o amplă campanie de eliberare și de purificare a ținuturilor musulmane de elemente non-musulmane. Acest deziderat putea fi împlinit însă numai prin mijloace pașnice și convingătoare la nivel general. În acest fel, ideea de jihad ca mijloc agresiv de propagare a Islamului dispare. Aspectul pacifist al jihadului de acest fel nu exclude definitiv “lupta”, ci se interiorizează, pornind de la lupta de purificare a propriului sine de orice înclinații negative. Nimeni nu trebuie să lupte pentru faimă, dorința de câștig, plăcere sau cu speranța posesiunii unor bunuri materiale. Cel ce luptă pentru astfel de motive nu este un bun musulman, căci un musulman luptă pentru a-i plăcea lui Dumnezeu și pentru exaltarea numelui Lui. Pentru cei ce păstrează totuși imaginea unui jihad militant, modul în care aceștia trebuie să lupte este *fi sabil Allah*, în calea lui

Dumnezeu. Tot din această categorie fac parte și cei ce participă la luptă în mod pașnic, dar contribuie la victorie prin bani și echipament militar (al-jihad bi’-l-mal). În vreme de pace, jihadul militant este îndeplinit prin antrenamentul militar și pregătirea materialelor de război pentru vreme de război.

Totuși, succesul eliminării elementului non-musulman a dus ajuns la imposibilitatea de a mai justifica *jihadul*. Astfel, singura soluție rămasă a fost aceea de a declara jihad împotriva tuturor celor care nu își îndeplineau îndatoririle rituale după exemplul și porunca Profetului și care, în felul acesta, s-au făcut pe ei înșiși necredincioși.

Primul care dă o interpretare diferită *jihadului*, în contextul prezenței coloniștilor britanici din India, care preferau pe pașnicii hinduși în posturile cheie din armată, în detrimentul musulmanilor intriganți și militanțiști, a fost Sayyid Ahmad Khan (1817-1898) care, în 1871, scria: “Mai întâi, ce este jihadul. Este războiul de apărare a credinței. Dar el are condițiile lui și, dacă acestea nu sunt respectate, el este ilegal. El nu trebuie îndreptat împotriva celor care sunt numai Kafir (necredincioși), ci a celor care oprează și obstrucționează concret exercitarea credinței religioase (Coran 47,1)... Mai mult, această obstrucționare și opresiune care justifică jihadul nu trebuie să privească chestiunile civile, ci numai pe cele religioase; ele ar afecta baza unora dintre stâlpii Islamului.” Atât timp cât englezii nu îi împiedicau în exercitarea practicilor religioase, jihadul împotriva lor nu numai că nu era obligatoriu, ci chiar în afara shari’a. Așadar, în contextul socio-economic dat, ideea însăși despre jihad ca factor militant a fost îndulcită, pentru obținerea unor prerogative sociale, pentru atenuarea tensiunii dintre conducători și conduși.

În aceeași perioadă, Muhammad Rashid Rida, în Egipt, extinde conținutul învățaturii despre obligativitatea jihadului și la cazul invadării ținuturilor musulmane de către non-musulmani. De aici, putem structura anumite scopuri ale jihadului în lumea contemporană. Ele corespund celor două direcții principale în care este tratat conceptul: cel de mijloc de propagare a Islamului și cel de apărare împotriva coteropirii militare sau religioase.

Între primele motive care determină jihadul de coteropire se cuvin a fi menționate următoarele:

1. Întărirea monoteismului și distrugerea politeismului și a falșilor dumnezei. Acest motiv se întemeiază pe textele din Coran 2,194 și 8,40; “...înainte erați între cei ce rătăcesc” și, de aceea “luptați împotriva lor până nu mai este răscoală și până va fi la toți credința în Dumnezeu și dacă vor înceta, atunci Dumnezeu va vedea ceea ce fac ei.”
2. Propagarea misiunii musulmane împotriva celor ce i s-ar opune. Ea mai este numită și libertatea religiei. Această libertate înseamnă eliminarea tuturor obstacolelor care împiedică activitățile misionare. Toți oamenii sunt liberi să asculte și să îmbrățișeze islamul, fără vreo împiedicare, opresiune sau persecuție din partea vrunei autorități sau persoane. Fundamentarea coranică invocă aceleași texte de la 2,194 și 8,40, enunțate mai sus.

Cât privește ideea de apărare, jihadul trebuie să asigure:

1. Protecția față de orice agresiune asupra vieților și proprietăților musulmanilor, în cazul unui atac din partea dușmanilor. Textul coranic de fundamentare enunță:

“Cine vă atacă, atunci atacați-l și pe el întocmai cum v-a atacat pe voi și temeți-vă de Dumnezeu” (2,190).

2. Impiedicarea oricărei agresiuni și persecuții a musulmanilor din afara teritoriilor Islamului. Aceasta este foarte apropiată de ideea de libertate a religiei și se bazează pe textul de la 4,77: “Si ce vă este că nu luptați pentru calea lui Dumnezeu și pentru bărbați și pentru femei și pentru copiii slabi, care zic: ‘Doamne, scoate-ne din cetatea aceasta cu popor nelegiuit și dă-ne din partea Ta un scut și dă-ne din partea Ta un ajutor”.
3. Constituirea unei garanții în cazul în care dușmanul nu-și respectă un jurământ sau un armistițiu. “Dacă frâng ei jurământul lor după legământ și batjocoresc credința voastră, spune Coranul, atunci luptați-vă împotriva frunțașilor celor necredincioși. La ei doar nu este credincioșie. Poate vor înceta.” (9,12).

În prezent, chiar specialiștii musulmani acceptă fără rezerve faptul că lupta armată nu mai poate determina convertirea. În sprijinul acestei afirmații ei aduc textul sacru “Nu există silă (obligativitate) în credință. Oricine se leapădă de idoli și crede în Dumnezeu, acela se ține de un sprijin tate, care nu se frânge. Dumnezeu aude, știe; Dumnezeu este ajutorul necredincioșilor” (2,257) și “De ar fi voit Domnul tău, toți de pe pământ ar fi crezut la un loc. Vrei să-i silești pe oameni să creadă?”(10,99). Așadar, motivația clasică a războiului sfânt de convertire nu-și mai găsește justificarea prin înseși condițiile pe care le impune luptătorilor, respectiv interdicția de a ucide femei, copii și bătrâni, chiar dacă sunt necredincioși.

Astăzi se accentuează în mod deosebit aspectul defensiv al jihadului în ținuturile musulmane. Expansionismul este prezent numai în cercurile fundamentaliste. Există trei aspecte ale înțelegerii moderne a luptei sfinte: protecția islamului împotriva pericolelor interne, cum ar fi revoltele și ereziile, jihadul ca luptă morală personală și străduința spirituală împotriva înclinațiilor rele ale sinelui.

Jihad încă mai reprezintă o chestiune de discuție și de îndelungate dezbateri. Referirile la jihad, chiar în cazul relațiilor dintre Egipt, Palestina și Israel sunt tot mai rare și, în schimb, se recurge tot mai mult la sistemul politic al armistițiilor, care, desigur, nu exclud cu desăvârșire ideea de război obligatoriu pentru mulți musulmani. Totuși, el reprezintă o preocupare marginală a politicii multora dintre statele islamice. Jihadul devine tot mai mult un concept instrumental și tactic, acoperind tot felul de activități ce conduc spre un singur obiectiv: eliminarea unei ordini prestabilite după principii desuete și restructurarea statului și a societății.

Numai pentru organizațiile radical-extremiste jihadul intern reprezintă lupta fizică și folosirea violenței, folosind pentru aceasta o adevărată acrobație doctrinară, atât timp cât dușmanii împotriva cărora trebuie să lupte sunt musulmani. Unele organizații văd în autoritățile civile care nu-i sprijină trădătorii adevăratului Islam și cheamă masele pentru a-i susține în lupta împotriva unor asemenea conducători. Alții se consideră pe ei înșiși singurii musulmani adevărați și tratează pe toți cei ce nu aparțin organizației lor ca necredincioși. Jihadul promovat de aceștia nu are sorti de a fi pus în practică datorită faptului că sunt o minoritate neglijabilă, însă speră să-și extindă influența prin recrutare și convertire. Deci, jihad, implică o arie semantică foarte variată și înțelesul lui diferă chiar de la o organizație la alta.